

CİNS AYRIMCILIĞININ DİYALEKTİĞİ

Emet Değirmenci

Antik Çin kültüründeki “Ying Yang” felsefesine göre kadın ve erkek bir bütünün tamamlayıcı iki parçasıdır; bir yuvarlağın birbiri içine geçmiş iki yarısı şeklinde. Renkler ise ak ve kara. Her ne kadar ak ve kara bir karşıtlık oluşturuyor gibi görünse de bu iki parça geometrik şekil itibarıyla birbirini tamamlar. Öyle ki; biri olmadan öteki bir anlam ifade etmeyecektir. Bizim deyişimizle erkek ve kadın “*bir elmanın öteki yarısı*”dır. Bu öteki yarı ilkel komünal toplumda herhangi bir ikilik ya da karşıtlık oluşturmaz. Çünkü gerçekten her iki yarının yüzleri birbirine dönüktür. Karşılıklı bağımlılıkları ise birbirlerini tamamlama şeklindedir. Ancak mülkiyetin olmadığı toplumdan uzaklaşıp özel mülkiyetin yeşermeye başladığı durumda kadın özgürlük alanını yitirmeye başlar. Bir başka deyişle erkek egemen toplumun oluşmasıyla erkek kadına sırtını dönüp karşı cinsi “*öteki*” olarak tanımlamaya başladı. Böylece her iki cins farklı (*kadınsı ve erkeksi*) roller yüklenip toplum içindeki konumları farklılaştırıldı. Bu

Kadın, tarihin her döneminde fizyolojik ve psikolojik olarak erkekten farklıydı. Doğum, ilkel komünal toplumda da denetlenemiyordu. Buna rağmen cinsler arasındaki ilişkide herhangi bir egemenlik söz konusu değildi.

durum yalnızca cinsel iş bölümüyle sınırlı olmayıp kadının kamusal alandan soyutlanmasına kadar uzanır. Bu makalede erkek egemen toplumun kültüre yansımaları ve onun yarattığı karşıtlık ele alınacak. Çözümü nasıl ulaşılacağı ise bir başka yazı konusu olacaktır.

Tarihsel koşullar göz önüne alındığında cinsel

tahakkümün yalnızca biyolojik farklılıklardan kaynaklandığı ve kendiliğinden ortaya çıktığı söylenemez. Kadın, tarihin her döneminde fizyolojik ve psikolojik olarak erkekten farklıydı. Doğum, ilkel komünal toplumda da denetlenemiyordu. Buna rağmen cinsler arasındaki ilişkide herhangi bir egemenlik söz konusu değildi. Tarihsel olarak (*yalnızca yazılı tarih değil antropolojik veriler de dikkate alındığında*) kadının erkek tarafından mülk olarak görülmesi özel mülkiyetin belirmesinden önce ortaya çıkar. Bu eşitsizliğin kurumlaşması tarihin en eski egemenlik ilişkisidir. Dolayısıyla erkeğin kadın üzerindeki egemenliği tarihin en eski hiyerarşisini (sıradüzenini) oluşturur. Zaman içinde kadın; erkek egemen toplumun değerleriyle erkek kardeşe, babaya, kocaya, klana, ya da kurumlara bağımlı duruma getirildi. Artık kadının kendi yaşamını kendisinin şekillendirmesi olanaksızdı.

Özel mülkiyetin egemen olması noktasında cinsler arası yaratılan bu dengesizlik günümüzün kapitalist toplumuna kan pompalamaya devam ediyor. Çünkü kadının tutsak edilmesi tüketim toplumu kültürünü oluşturmada oldukça önemlidir. Kapitalistlere göre kadın ve erkeğin ayrı fiziksel ve duygusal dünyaları olması farklı

gereksinimleri beraberinde getirir. Bin bir çeşit tüketim kalıbı her iki cinse de ayrı kategoriler halinde sunulur. Ancak burada kadının erkeğe göre katmerli bir şekilde tüketim bombardımanına tabi tutulduğunu vurgulamak gerekir. Çünkü; kadın gerek erkeğe kendini beğendirmek, gerekse politik arenada boşaltılan dünyasını doldurmak için tüketimin hem öznesi hem de nesnesi durumuna getirilmiştir. Örneğin, bu durum reklam, pazarlama ve promosyon alanlarında olanca hızıyla sürdürülmektedir. İnternet yoluyla bilginin hızla yayıldığı ortamda kadının tüketim nesnesi olarak pazarlanması seks endüstrisinden modaya, estetik kaygılardan spora kadar geniş bir yelpazeyi kapsıyor.

Kültürün Oluşumunda Cins Ayrımcılığı ve Dikotomi

Yukarıda bahsedildiği gibi erkek egemen topluma geçişte erkek, “öteki”yle kendisi arasındaki sınırları kesin çizgilerle ayırınca erkek ve kadın arasında bir *dikotomi* yaratıldı. Bir başka deyişle *birbirini dışlayan keskin bir ikilik* ortaya çıkarıldı. Bu ikilikte bir cinsin diğerine karşı üstün kılınmasının altında yatan gerçek nedenleri aşağıda irdelemeye çalışalım.

Öncelikle erkek egemen kültürün ana maddesini cins ayrımcılığının oluşturduğunu ifade etmekte yarar var. Bu kültür evrensel olmadığı gibi taraf tutmakta ve yaşantıların yalnızca bir kısmını yansıtmaktadır. Kültür, erkek egemen toplum tarafından belirlendiği gibi erkekler için ve onların çıkarları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Ataerkil toplumda erkek öncelikli olduğu gibi asıl erkeğin gereksinimleri ve arzuları kabul görün. Kadına ve erkeğe yapay gereksinimler dayatılmakla birlikte,

Erkek egemen değerler kadını kamusal ya da politik alandan uzak tutup özel alana hapsettiği gibi ona edilgen, uysal, tâbi olma ve hassas davranmayı uygun görüyor. Erkeğe ise; fırtınalarla dolu dış dünyada duygularını gizleme, akılcı, yaratıcı düşünen, yarışmacı, kavgacı ve koparıcı olmayı öngörüyor.

özellikle kadının duygusal özgürlüğüne yönelik arzu ve gereksinimler toplum tarafından baskı altına tutulur. Hatta çoğunlukla onların ne olduğu ve nasıl karşılanacağı tanımlama kılavuzunda karşılık görmez bile.

Farklılaştırma ya da İkilik yaratma; yalnızca erkek bebeklerin mavi, kız çocukların pembe kundaklar içine sokulmasıyla kalmıyor. Kadına ve erkeğe biçilen cinsiyetçi roller sürekli kılındıkça kadının baskı altında tutulması kolaylaşıyor. Erkek egemen değerler kadını kamusal ya da politik alandan uzak tutup özel alana hapsettiği gibi ona edilgen, uysal, tâbi olma ve hassas davranmayı uygun görüyor. Erkeğe ise; fırtınalarla dolu dış dünyada duygularını gizleme, akılcı, yaratıcı düşünen, yarışmacı, kavgacı ve koparıcı olmayı öngörüyor. Örneğin, dilimizdeki bazı nitelermelere bakarsak; erkek çocuk ağlarsa “*kız gibi*” denilir. Annesine sığınırsa “*ana kuzusu*” olur. Kız çocuk özgür davranırsa “*erkek Fatma*” olur vb...

Erkek ve kadına yüklenen toplumsal cinsiyet özelliklerinin bir diğer boyutunu da göz önünde bulundurmamız gerekir: Erkek sadece biyolojik olarak erkek olduğu için değil, aynı zamanda toplumun “erkeksi” karakterlerini taşıdığı sürece değer görür. Toplumun biçtiği “erkek davranış” kalıbına sürekli uymak zorundadır. Aksi takdirde toplum dışına itilir, tepki duyulur ve hatta cezalandırılır. Örneğin, bu durum çarpıcı olarak cinsel tercihlerde görünür; “gay”lar ya da travestilerin toplumun dışına itilmelerinde olduğu gibi... Dolayısıyla birçok heteroseksüel erkek, benliğinde homofobik bir yan barındırır. Erkek ya da kadın olalım bazılarımızda bu yan, sosyal ve kültürel eğitim ile kabul edilebilir bir sınıra çekilebilirken, toplumun çoğunluğu tepkisini (*bazen şiddete başvurarak*) yıkıcı bir şekilde ortaya koyabilir.

Öte yandan kadına biçilen toplumsal görevler ve karakterlerde de benzeri bir eğilim görürüz. Örneğin bir kadın, “kadınsı” karakterin dışına çıkmaya görsün, hemen o toplumun tabulara dayalı kılıcı tepesinde sallanır. Eğer kadın, doğal birliktelik olarak heteroseksüel birlikteliği

reddedip, lezbiyen yaşam tarzını benimsemişse toplum dışına itilip yalnızlaştırılır. Belki bu tepki, “erkekliği” reddetmeye kıyasla daha az kıyııcı olabilir. Ancak sonuçta toplum dışına itilmek başlı başına çok büyük bir cezadır.

Görüldüğü gibi cinsiyetçi değerler aynı zamanda cinsiyetçi sisteme kan pompalamakla kalmayıp aynı zamanda onun geleceğini de belirliyor.

İşbölümü ve Kadınlara Verilen Değer

Kadının toplayıcı, erkeğin ise avcı olduğu derleyici avcı toplumlara bakalım. Avcılığın yapıldığı bilinen derleyici toplumlarda erkekler ağırlıklı avcılık, kadınlar ise çoğunlukla derleyicilik yaparlardı. İşbölümünde alet yapımı da cinse özgüydü. Örneğin, halen geleneklerini sürdüren (ve kadının kısmen özgür olduğu) Avustralya aborijinlerinde dahi böylesi bir cinsel işbölümü vardır. Kadınlar doğadan deniz ürünleri ve ormandan değişik bitkiler toplarlar. Erkek ise kanguru ve timsah avına gider. Alet yapımındaki iş bölümünde ise kadınlar topladıklarını biriktirmek ve taşımak için çeşitli bitki dallarından sepetler örerken, erkekler av için daha hızlı bumerang ya da zıpkın peşindedirler.

Mustafa Cemal “Eşitlikçi Toplular” kitabında bunu kadının çocuklu insan olmasıyla açıklamaktadır. Doğurganlığın kontrol altına alınamadığı (eşit olmayan toplumlarda) kadının sürekli gebe kalıp emzikli olması nedeniyle, bu durum geçerli olsa da günümüzün toplumunda buna herhangi bir anlam yüklemek zordur. Örneğin, Cemal’in söz ettiği gibi Avustralya’nın kuzeyinde Melville adasında yaşayan Tivi kadınları hâlâ hem avcılık hem de derleyicilik yaparlar. Komünal avcılıkta dahi büyük memeli hayvanların avlanması erkek işidir. Günümüzün Avustralya aborijinlerinde yaşlı kadın da (yaşam deneyimi itibarıyla) kabilenin bilge kişisi sayılabilmektedir. Fakat (her kabilede farklı olmakla birlikte) çoğu kabilelerdeki ahlak anlayışı yine erkek egemen kültürü yansıtmaktadır. Örneğin; Avustralya’nın orta bölgesindeki kabilelerde kadın, kabile

tarafından benimsenmeyen herhangi bir cinsel ilişkide bulunduğu, bilge kadın dahil kabilenin büyükleri toplanıp hep birlikte kadının cezalandırılmasına karar verebilirler. Şüphesiz erkeğe de bir ceza verilmesi olasıdır. Ancak erkeğe öngörülen cezanın bir süre sınırı olurken kadına verilen ceza, onun uzun süre kabileden soyutlanmasından (hatta bir ömür boyu kabile içinde sürekli küçük düşürülmesine kadar) uzanır. Kısacası, kadının yitirdiği itibarını geri kazanması neredeyse olanaksız olurken erkek bir süre sonra dönüp dolaşıp topluma karışabilmektedir. Kadın açısından yaratılan bu uçurum beyazların kıtaya egemen olmasından sonra ortaya çıkmış ve keskinleştirilmiş olabilir. Ancak bu durum günümüz aborijin kadınının kabile içinde dahi tam anlamıyla eşit olmadığını göstermektedir. Böylece o yalnızca beyaz adamın ördüğü yasalarla birçok alanda dezavantajlı durumda olmayıp, ayrıca kabile içindeki konumu itibarıyla de güvenli bir sığınaktan yoksundur.

Günümüzün kapitalist- endüstriyalist toplumundaki meslek seçiminde kadınlar hizmet işleri ve basit idari işler gibi belli mesleklere yönlendirilirler. Politika erkeklerin işidir. Dolayısıyla politik alanda yer almak erkeksi değerleri gerektirir. Sanatta da durum farklı değildir. Genelde kadın sanatın objesidir. Oysa tarihe adını yazdırabilmiş kadın heykeltıraş, kadın mimar yok gibidir. “Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır”. Ya da “tahtın arkasındaki güç kadındır” gibi

Hatta geçmişte bu erkek egemen dile (erkeğin erişilmez gücüne karşılık kadının aciz gösterilmesine) bazı feminist gruplar sağlıksız tepki gösterdiler. Erkekler gibi maço bir dil kullanarak kendi güçlerini kanıtlama yanlışlığına düştüler. Oysa erkeksi değerleri benimseyerek eşit bir konuma gelmemiz olası değildir. Üstelik dil bilimcilerin belirttiği gibi dilin cinsiyeti yoktur.

klışeleşmiş sözlerin altında da büyük bir gerçeklik yatar. Öte yandan erkeklerin yarattığı bu kültür, kadınların sevgisi temelinde ve kadınlar phahasına yükselmiştir.

Herhangi bir tehlike anında kadınların (*tıpkı çocuklar ve yaşlılar gibi*) “savunmasız” olduğu ima edilerek “*ilk etapta kurtarılacak potansiyel mağdurlar*” listesinde olduğu kabul edilip “centilmenlik” yapılmaktadır. Daha doğrusu kadınların güçsüz ve muhtaç olarak nitelendirilmeleri erkek egemen toplumun işine gelir. Çünkü bu yolla erkek egemen toplum tahakküm zeminini hep canlı tutar. Benzer bir konuda kültürün bir parçası olarak dilimizde yer alan bazı sözcüklere bakalım; kadınlar “kancık”, “kaşık düşmanı” ve en önemlisi de “eksik etek”tirler. Oysa erkekler için “boğa”, “aygır”, “kurt”, “arслан” deyimleri onların cinsel güçlerini ve becerilerini vurgulamak için kullanılır. Dilimize işleyen bu nitelermeler apaçık ki erkek egemen kültürün parçasıdır. Hatta geçmişte bu erkek egemen dile (*erkeğin erişilmez gücüne karşılık kadının aciz gösterilmesine*) bazı feminist gruplar sağlıksız tepki gösterdiler. Erkekler gibi maço bir dil kullanarak kendi güçlerini kanıtlama yanlışlığına düştüler. Oysa erkeksi değerleri benimseyerek eşit bir konuma gelmemiz olası değildir. Üstelik dil bilimcilerin belirttiği gibi dilin cinsiyeti yoktur.

Tarihsel Dönemde Kadınlar

Hegel'in felsefi görüşleri eşitlikçi toplum fikirleri yaratmada geleceğin toplumu için ufuk açan yapı taşlarındandır. Ancak, Hegel kadının kapasitesi ve potansiyelini sorgularken “öteki” cinsi hak ettiği yere oturtmamıştır. Bir başka deyişle kadında var olan potansiyeli yeteri kadar görememiştir. Dolayısıyla bu konuda bir dizi feminist düşünür tarafından eleştiriye uğrar. Örneğin, Hegel, “*Ruhun Fenomenolojisi (Görüngü Bilimi)*” diye anabileceğimiz “*The Phenomenology of Spirit*” adlı eserinde erkeğin bilim, sanat, felsefe ve politik alanlarda özgür ahlaki bir çevre yaratmak için çabaladığını belirtirken; kadını yalnızca besleyen, terbiye eden ve yetiştiren olarak tanımlamaktadır.

Hegel için kadın; yaşadığı ortamda uyum arayan ve adeta küçük bir dünya ile yetinebilen şahıstır. Ona göre erkek evrensel değerlere ulaşma yolunda neler olup bittiğini hep merak eder. Oysa kadın bilinmeyene erişme açısından sanki dağın arkasında neler olduğunu merak etmeyen kişidir. Bununla birlikte Hegel; kadının eğitim konusunda kapasitesinin olduğunu ve güzel fikirlerinin de olabileceğini ifade eder. Ancak bunları hayata geçirirken erkek kadar evrensel düşünemeyeceğini de belirtir.

Hegel'e göre kadın; aile içindeki konumu itibariyle itaatkardır ve entrikalar çevirip devlet yönetme yeteneğine ulaşamaz. Bu bağlamda antik Yunandaki (*Sophokles'in oyununda yer alan kadın kahraman*) Antigone'nin kral Kreon'a karşı tutumu kadının devlet yönetiminde ne kadar becerili olduğunu gösterir. Antigone; Kreon'un resmi emrine karşı gelmiş ve vatan haini ilan edilmiştir. Aynı zamanda erkek kardeşinin ölüsünü de gömülmemiş halde bırakmıştır. Hegel için bu aynı zamanda geleceğin modern kadınının devlet yönetiminde nereye kadar ilerleyebileceğinin de göstergesidir. Oysa feminist yazar Antoniette M. Stafford, Antigone'nin böylesi bir davranışla hem aile içindeki erke hem de devlet yönetimindeki ataerke karşı bir tavır içinde olduğunu vurgular (1).

Daha öteye M.Ö IV. ve V. yy.'a kadar uzanırsak Platon (*her ne kadar Sappho'ya övgüler dizese*

.. lirik şiirin ustalarından kadın şair Sappho; o dönemde Lesbos adasını adeta müzik, şiir ve edebiyat alanında sanat merkezi haline getirmiştir. Hatta o dönemde Atina'nın hali vakti yerinde olanlar çocuklarını eğitim için Lesbos'a göndermektedirler. Platon, Sappho'nun sanatına duyduğu hayranlığı gizlemeyerek “Sappho'nun şiirini ve müziğini öğrenmeden ölmek istemediğini” belirtir.

de) kadınların bilimsel alanda yeterli merakları olmadığını ima ederek, eğitilmeleri gerektiğinden söz eder. Yaşamın bir kısmını (Bergama yöresi) Pergamon'da geçirmiş olan lirik şiirin ustalarından kadın şair Sappho; o dönemde Lesbos adasını adeta müzik, şiir ve edebiyat alanında sanat merkezi haline getirmiştir. Hatta o dönemde Atina'nın hali vakti yerinde olanlar çocuklarını eğitim için Lesbos'a göndermektedirler. Platon, Sappho'nun sanatına duyduğu hayranlığı gizlemeyerek "*Sappho'nun şiirini ve müziğini öğrenmeden ölmek istemediğini*" belirtir. Platon'un öğrencisi Aristo ise "akılcılık"la bağlantılı olarak etiğe dikkat çekerken, kadının kollanmaya ve kontrol edilmeye gereksinimi olduğunu belirtir. Ona göre kadın, ahlaki olarak tutarlı değildir ve iniş çıkışları vardır(2).

Başka örneklerden tarihte birkaç kadının yaşamına daha göz atalım: Örneğin, M.Ö. 370 yılında doğan ve Aleksandra'da yaşayan, astronomi ve matematiğe meraklı Hypadia... Hypadia, babasının yardımıyla bu konularda öğretmen olmayı başarır. Üstelik toplum baskısına rağmen ilgilendiği alanda eğitim ve tartışmalar için herkese evini açar. Babasının astronomi kitaplarına katkılarda bulunur. Ne yazık ki Hypadia'nın çabalarının da uzun soluklu olması istenmez. Kadınlar için açacağı özgürlük penceresini aralayamadan yaşamına son verilir. Rönesans'a kadar, bilimden sanat arenasına kadar pek çok alanda kadınların görünmesi açısından karanlık bir dönem yaşanır. 1670-1720 yılları arasında Maria Wilkelmann babasından eğitim alıp (*ve sonra da astronom Kirsh Gottfried'le evlenerek*) Berlin Bilimler Akademisi'nde mevki sahibi olur ve ilk astronomik takvimi oluşturur. Wilkelmann'ın buluşlarında kocasının hanesine daha fazla kredi yazılıyor olmasında da şaşırılacak bir durum yoktur. Zaten kocasının ölümünden sonra Wilkelmann, hem mevkisinden olacaktır, hem de kendi yarattığı astronomik takvimin halk tarafından kullanılması yasaklanacaktır (3).

Görüldüğü gibi erkek kardeşin, babanın ya da

eşin yardımıyla bilimde yol almış bir dizi kadın adı sayılabilir. Erkek egemen toplumda ancak nüfuzlu bir erkek yakını olan ve onların desteğini görmüş olan kadınların adı, bir şekilde duyulmuş olsa da bunlar, kişisel ve geçici kazanımlar olmaktan öteye gidememiştir.

19. yy.'da feminist yazar Wollstonecraft ise kadının gizil kapasitesini değerlendirerek bireysel ve toplumsal anlamda akılcı düşünce ve eylem potansiyelinin olduğunu belirtir. Yine tarihe göz atarsak politikada kadının yer alması için oy hakkı mücadelesi 18. yy'ın sonlarında I. Dalga feministleri tarafından başlatılmıştır. O dönemde kadın, özel yaşamından vazgeçerek toplumsal hayata karışıp, kendisi için eşit yasaların düzenlenmesi ve hak arayışı mücadelesine girmiştir (5).

Bu anlamda Marksist düşüncenin kadın özgürlüğüne katkıları yadsınamaz. Ancak Marksistlerin kadın özgürlüğünü sosyalist devrime bağlamakla kadın hareketine köktenci katkılar yaptığı söylenemez. Çünkü kadın özgürlüğünün nasıl olacağı konusunda açık bir çözüme rastlanmaz. Başka bir deyişle; II. Dalga feminist hareketin yoğunlaştığı gibi, kadının ekonomik özgürlüğünü kazanması işin yalnızca bir parçasıdır. Çünkü kadın özgürlüğü maddeci zihniyetin ötesinde bir çözüm üretmeyi gerektirir. Bu arada maddeci cinsellik görüşüne karşı kapsamlı ve bütünsel bir çözümlemeyi ilk kez Simon de Beauvoir 1950'lerde "*Kadın*" adlı yapıtıyla ortaya koyar. Fakat Beauvoir'in çözümlemelerinde katı varoluşçu düşünceden etkilendiğini de belirtmek gerekir.

Yakın Tarihimize Bir Göz Atarsak

Freud'un çalışmalarının I. Dalga kadın hareketinin yükseldiği zamana rastlaması tesadüf değildir. Freud'un, bireyin psikanalitik yorumlarını topluma kazandırmış ilk psikolog

... kadının ekonomik özgürlüğünü kazanması işin yalnızca bir parçasıdır. Çünkü kadın özgürlüğü maddeci zihniyetin ötesinde bir çözüm üretmeyi gerektirir.

Bu rüzgâr Türkiye'ye de yansımış olsa gerek... Belki toplumsal anlamda ilerici bir ivme denebilecek bir örnek olarak köy enstitülerinde kadınların da (eşit denebilecek koşullarda) eğitim alması gösterilebilir.

olmasına karşın, incelemelerinde genelde erkek çocuğu ve erkeğin gereksinimlerini ön plana aldığı görülür. Dolayısıyla Freud'un erkek ruhunun derinliklerini çözümlenmeye yoğunlaştığını söylemek yanlış olmaz. Çünkü Freud, kadının erkek egemen toplumdaki eksikliklerin önemli bir kısmını psikolojik ve

fizyolojik olarak tanımlar. Örneğin, kadındaki penis kıskançlığı gibi... Çünkü ona göre otorite ve güç sahibi olmak erkeksi değerleri gerektirir. Bu görüş dilimizden sembolik kültürel değerlere kadar erkek egemen kültürün beslenmesine hizmet etmiştir.

Avrupa'nın başka dönemlerine bakarsak, batı toplumunun en baskıcı dönemlerinden birinin "Victoria Dönemi" olduğunu görürüz. O dönemde toplum birçok şeye tepkiliydi. Onun hemen arkasından kadın hareketinin yükselmiş olması bir rastlantı değildir. Cinsellik o dönemin en hareketli konusuydu. Toplumun Freudculuk ile afyonlanması yükselen kadın özgürlüğü hareketinin bastırılmasına neden olmuştur. İngiliz feminist kadın yazar Virginia Woolf'un kitaplarında yer alan başkaldırıcı kadın tiplerinin (*Tek Kişilik Oda* eserinde olduğu gibi) gerçek hayatın içinden olduğu söylenir. Seçme, seçilme hakkı vb. temel kadın hakları için ayağa kalkılan o dönemin sinema filmlerinde bile cins ayrımcılığının biraz da olsa zayıfladığına tanık oluyoruz.

Tüm bunlar yalnızca Batı'da söz konusu değildi. Örneğin, o dönemde Rusya'da aileyi ortadan kaldırmaya yönelik deneyler söz konusuydu. Bu rüzgâr Türkiye'ye de yansımış olsa gerek... Belki toplumsal anlamda ilerici bir ivme denebilecek bir örnek olarak köy enstitülerinde kadınların da (*eşit denebilecek koşullarda*) eğitim alması gösterilebilir. 1920'lerde ise

Wilhelm Reich'in "Cinsel Devrim" adlı yapıtında aileyi ve cinselliği otoriter olmayan bir bakış açısıyla ele aldığı bir döneme rastlarız. Adı geçen kitapta Reich, erkek egemen toplumda kadının kendi vücudunu ve kendi gereksinimlerini bile tanımaktan uzak olduğuna parmak basar. 1950'lerde Erich Fromm toplumcu bir bakış açısıyla bireyin psikolojisini ele alır. Örneğin, Fromm (*bizim kuşağın ilk gençlik yıllarında çok rağbet ettiği*) "*Sevme Sanatı*" adlı eserinde anne sevgisinin yapısı gereği koşulsuz olduğunu belirtir. Ona göre anne içinden çıkılan yuva, toprak ve sudur. Oysa baba için öyle bir yuva adresi gösterilmez. Baba sevgisi koşulludur. Çünkü baba çocuk için kural koyucu, disiplin sağlayıcıdır. Bunun yanında baba, gezip görüp çocuğa serüvenler yaşatabilen kişidir. Kısacası o, çocuğun dış dünyaya açılan penceresidir. Bu bakış açısı, babanın sorumluluğunu bir nevi azaltmak anlamına gelir. Böylece 20. yy.'ın ilk yıllarında toplumsal ve siyasal alanda, edebiyat ve sanatta cinsellik, evlilik, aile ve kadınların rolü konusunda büyük bir fikir mayalanması oluştuğuna tanık oluyoruz.

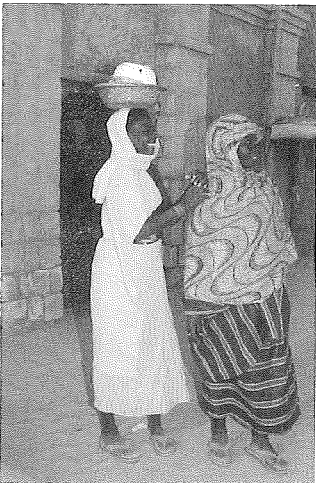
Cins Ayrımcılığının Olmadığı Bir Toplum

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği gidermek belki de geleceğin toplumunu yaratmada aşılması en temel ve en zor sorundur. Bir başka deyişle "*eşitsizlerin eşitlenmesi*"nin kolay olmayacağı birçok düşünür tarafından da ifade edilmektedir. Hatta bazı sosyalist düşünürlere göre bu durum sosyalist toplumda bile giderilemeyecektir. Bu görüşü yadırgamamak gerekir. Çünkü tahakkümün tam anlamıyla kaldırılmadığı toplumlarda herhangi bir eşitsizliğin köklü olarak giderilmesi mümkün değildir.

Burada çekirdek ailenin çözülüşüne (*başka bir yazıda ele alınacağı için*) değinmeyerek; kısaca yaşanmış bazı komün deneylerine göz atalım. Ekim devrimi sonrası Sovyetler Birliği'nde kadın istediği mesleği seçme, dilediği işi seçme ve çocuk bakımını kurumlara yükleme gibi haklar elde etmiştir. Ancak cins ayrımcılığının kaldırılması ve kadının gerçekten özgürleşmesi

yolunda fazla yol kat edildiği söylenemez. Firestone gibi bazı kadın düşünürler bunun nedenini kuram ve deneyim eksikliğine, bireyin ve toplumun bu konudaki eğitim eksikleri gibi nedenlere bağlıyorlar. Ancak burada asıl vurgulanması gereken Marksist- Leninist düşüncede kadının kendini ne kadar bulduğudur.

20.yy'da sözü edilen bir başka komünal yaşam örneği de İsrail'deki Kibutzlardır. Kibutzlar, özel tarımsal amaçları geliştirmek için kurulmuş sınırlı bir komüncük olarak tanımlanıyor. Kibutz köktenci bir komün deneyi değildir. Firestone, "Cinselliğin Diyalektiği" adlı kitabında 1973'te Kibutzlara yaptığı ziyarette cinsel rol ayrımının açıkça yaşatıldığına işaret ediyor. Örneğin, orada kadın ve erkek işleri farklıdır. Mutfak, çamaşır yıkama, çocuk bakımı gibi belli hizmetler kadının sorumluluğudur ve kadının kamusal alandaki katılımını sınırlamaktadır. Ona göre Kibutz kadını sevimli ve yumuşak kadın rolünde olup giyime, moda ve makyaja olan düşkünlüğüyle burjuva kadından farksızdır. Hatta Kibutz'daki ev biçimleri ve sokaklar Amerika'nın Kaliforniya eyaletindeki zengin semtlerini anımsatır. Ancak Kibutzlar'daki çocuklar endüstriyel toplumdaki çocuklardan daha yaratıcı ve daha girişkendirler. Geleceğe ilişkin bize umut veren tarafı ise Kibutz deneyiminin derinlikten yoksun olmasına karşın bu kadar başarılı yol kat edebilmesidir. Demek ki, iş bölümünün, bunun

sonucunda cinsel ayrımın ve mülkiyet fikrinin birazcık bile zayıflatılmasından önemli bir toplumsal sinerji doğmaktadır. Bu arada 21. yy.'da Filistinlilere yaşama hakkı bile tanımayan bugünün siyonist İsrail'inde Kibutz'un ne kadar ilerici rol oynadığı elbette sorgulanmalıdır.

Cemal'in yukarıda bahsedilen kitabında ilginç eşitlikçi toplum örneklerine değinilmektedir. Örneğin, Eskimolar avlanmaya kadınlarıyla giderler. Av sürecinde belli bir iş bölümü vardır (erkek zıpkını fırlatırken kadının kayığı kontrol etmesi gibi). Avcılığın değil, sadece toplayıcılığın yapıldığı toplumlar örneğin, Hindistan'ın güneyindeki "Chencu" ve "Kadar" toplumları kötü de olsa buna bir örnek teşkil edebilir. Chencu'lar önceden avlanarak yaşarlarmış. Ancak daha sonra avlanmak hükümet tarafından yasaklanmış olduğundan toplayıcılık yapmaya zorunlu bırakılmışlar. Fakat her iki cins aynı işi ayrı bir yordamla yapar olmuşlar. İşin zorluğuna göre burada da bir farklılaşma görülüyor. Erkekler tepelerde yuvalanmış bal peteklerine ulaşmaya çalışırken kadınlar alçak yuvalardan bal topluyorlar. Hem erkekler hem de kadınlar demir uçlu çubuklarla yer elması topluyorlar. Bu iş süreci erkeklerin avcılık yapması engellenmiş olduğundan ayrıca özel bir farklılaşmaya zorlamıyor. Fakat geleneksel iş bölümünün uzantısı olarak iki cins aynı işi birbirinden yalıtık durarak yapıyor (6). Görüldüğü gibi bu örneklerde iş bölümü her iki cinsin birbirini tamamlaması ve bütünlüğün korunması şeklindedir.

Cinsiyetçi ayrımın sorgulanmasıyla erkek egemen kültürün yüceltilmesi zayıflamaya başlayacaktır. Örneğin, düşünlerde kadınların cinsel dokunulmamışlıklarını gösteren beyaz gelinlik tarihe karışacaktır. Evlilik kurumunun ortadan kalkmasıyla kadının mülk edinilmesi söz konusu olmayacaktır. Bu tür fiziksel düzenlemeyi yaratan kurumlar; evlenme/boşanma kurumları, soyadı değiştirme, vb. tarihin çöplüğünü boylayacaktır. Kısacası özgün bir

... eşitlikçi topluma doğru ilerlemek için kadının yalnızca ekonomik olarak özgürleşmesi yeterli değildir. Kadının politik arenada ve karar alma mekanizmalarında da etkin olması gerekir. Bunun için toplumsal projelerin her yapı taşında köklü bir hazırlık yapmak gerektiği açıktır.

... kadın özgürlüğü eğitim sisteminden, kent planlamasına, yeni ev tasarımına ve hatta yeni kent mimarilerine kadar yansıtılmalıdır. Günümüzün Bush rejimi altındaki dünyada, sivil hakların budanmaya çalışıldığı ortamda (bir dizi kadın haklarının da geri çekilmeye çalışıldığı ortamda) bunlar kolay olmayacak.

cinselliğin yaşandığı bir toplumda insanlar hem ruhsal hem de fiziksel olarak özgür olabilirler. Reich'in söz ettiği gibi insanlar, özlemini duydukları topluma ulaşmaya aynı zamanda büyük bir korku da duymaktadırlar. Oysa kendi doğalarına ters düşen mülkiyetçi yaşama biçimidir. Her ne olursa olsun eşitlikçi topluma doğru ilerlemek için kadının yalnızca ekonomik olarak özgürleşmesi yeterli değildir. Kadının politik arenada ve karar alma mekanizmalarında da

etkin olması gerekir. Bunun için toplumsal projelerin her yapı taşında köklü bir hazırlık yapmak gerektiği açıktır.

Erkek egemen toplumda eşit olmayan her iki cins, gerçek anlamda yaşamı farklı pencerelerden görmeseler de hayatın gerçeklerini farklı yaşıyorlar. Toplumsal ekolojik açıdan bakıldığında kadının özgürleşmesi yalnızca bir kültürün yeniden düzenlenmesini değil, aynı zamanda adeta doğanın yeniden düzenlenişini de zorunlu kılar. Bu durum özel ve kamusal alanda her şeyin yeniden gözden geçirilip düzenlenmesini gerektirir. Öylesine ki; kadın özgürlüğü eğitim sisteminden, kent planlamasına, yeni ev tasarımına ve hatta yeni kent mimarilerine kadar yansıtılmalıdır. Günümüzün Bush rejimi altındaki dünyada, sivil hakların budanmaya çalışıldığı ortamda (bir dizi kadın haklarının da geri çekilmeye çalışıldığı ortamda) bunlar kolay olmayacak. Örneğin, bugün en temel hak olan kadının ne zaman çocuk sahibi olmaya karar verebileceği gibi, vücudu üzerinde yalnızca kendisinin tasarruf hakkı olmasını gerektiren kürtaj hakkı gibi (ki; yarım asra varan bir mücadeleyle kazanılmıştır). Ailenin ön plana

çıkarıldığı ve özelleştirmenin alıp başını gittiği ekonomik küreselleşme ortamında işler ve sosyal güvenceler kısıılırken ilk olarak kadın alanlarına saldırılıyor.

Sonuç olarak; kapitalist-endüstriyalist toplumun perçinlemeye çalıştığı cinsiyetçi roller kadının gerçek potansiyelini keşfetmesi önünde bile büyük bir engeldir. Ancak bu sorunun çözülüş umutlarının kıvılcımlarını bugünden görmek bile bize güç veriyor. Yukarıda bahsedilen güçlükler rağmen cinsiyete dayalı iş bölümünün ortadan kaldırılması yolunda çabalar yok değil. Toplumsal ve doğal zenginliğin üretme, dağıtma ve yararlanma biçimlerini belirli bir zümrenin, grubun veya bireyin denetimine veren erkek egemen toplum ve ilişkileri daha etraflı ve güçlü olarak sorgulanmalıdır. Çünkü eşitlikçi topluma giden yolda yalnızca kadının üzerindeki baskı kalkmayacak; erkeğe biçilen soğuk ve katı demir perdenin aralanması erkekleri de rahatlatacaktır. Kadının özel ve kamusal alanda yalnızca temsili biçimde "çeşni" olarak görülmediği bir topluma doğru ilerlemek gerekiyor. Gerçek anlamda kadının varlığı doğrudan demokrasi deneyimleriyle yaratılabilecektir. Kadınlar ancak o zaman sadece kendi renkleriyle değil, gerçek anlamda kendi sesleriyle de var olabileceklerdir.

Kaynakça

1. M. Antoniette Stanford, *The Feminist Critique of Hegel on Women and the Family* <http://www.mun.ca/animus>
2. Chris Beasley, *What is Feminism Anyway* (1999 Allen&Unwin Press, St Leonards, NSW 1590 Australia).
3. Tanita Ritchie, *Women In Astronomy From Ancient Greece to Modern Australia*. (Woman's Handbook NOWSA 2004).
4. Jean Bethke Eshtain, *Public Man Private Woman* (Princeton N.J., Princeton University Press, 1981).
5. Shulamith Firestone, *The Dialectic of Sex* (London, The Women's Press, 1979)
Eserin Türkçesi: *Cinselliğin Diyalektiği* Çeviren: Yurdanur Salman (İstanbul, Payel Yayınları, 1979).
6. Mustafa Cenal, *Eşitlikçi Toplamlar* (İstanbul, Belge Uluslararası Yayıncılık, 1996).